

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-5\(24\)-23-37](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-5(24)-23-37)

Петро Бечко

*кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-0928-4778>*

Ольга Пономаренко

*здобувач третього освітньо-наукового рівня
вищої освіти (доктор філософії),
викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-3273-1150>*

Василь Нагорний

*здобувач третього освітньо-наукового рівня
вищої освіти (доктор філософії),
Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна,
<https://orcid.org/0009-0008-7928-7994>*

Андрій Гірасімов

*здобувач третього освітньо-наукового рівня
вищої освіти (доктор філософії),
ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0009-0006-7427-9202>*

Сергій Чигринець

*здобувач третього освітньо-наукового рівня
вищої освіти (доктор філософії),
ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-4295-5764>*

ОЦІНКА БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Анотація. Вплив глобалізаційних процесів на національну економіку характеризує комерційні банки як складну кредитну інституцію із багатовекторним

характером діяльності до якої залучені чисельні учасники ринкових відносин як юридичні, так і фізичні особи. Акумуляуючи на банківських рахунках тимчасово вільні кошти, банки водночас формують власну ресурсну базу, яка в подальшому використовується як джерело залучених фінансових ресурсів позичальниками у вигляді короткотермінових і довготермінових банківських кредитів. З огляду на це банки виконують важливу функцію в процесах зміцнення ринкових відносин у всіх сферах національної економіки. В той же час, банківські установи виступають безпосередніми учасниками цих відносин, оскільки їх діяльність спрямована на отримання прибутку, досягнення конкурентоспроможності банківських послуг на ринку капіталів та інвестицій. В статті надано характеристику джерел фінансування для учасників аграрного бізнесу в Черкаській області та кредитному портфелю банківського сектору України. Визначено, що основними джерелами операційної діяльності для суб'єктів аграрного бізнесу є власні кошти та банківське кредитування, оцінено специфіку кредитних відносин комерційних банків із суб'єктами аграрного бізнесу. Пріоритетними викликами сучасної вітчизняної кредитної політики визначено доступність до банківського кредитування та удосконалення методів аналізу кредитного ринку. Звернено увагу на недосконалість сучасної національної кредитної системи та запропоновані потенційні шляхи їх вирішення.

Ключові слова: банківське кредитування, аграрний бізнес, аграрні підприємства, кредитна політика, аграрне виробництво.

Petro Bechko

*PhD in Economics, Professor, Professor of the
Department of Finance, Banking and Insurance,
Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-0928-4778>*

Olga Ponomarenko

*PhD student, Lecturer of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-3273-1150>*

Vasyl Nahorny

*PhD student,
Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0008-7928-7994>*

Andrii Hirasimov

*PhD student,
Private Higher Education Establishment "European University", Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0006-7427-9202>*

Serhii Chyhrynets

*PhD student,
Private Higher Education Establishment "European University", Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-4295-5764>*

ASSESSMENT OF BANK LENDING TO AGRICULTURAL BUSINESS ENTITIES

Abstract. The impact of globalization processes on the national economy characterizes commercial banks as a complex credit institution with a multidirectional nature of activities involving numerous market participants, both legal entities and individuals. By accumulating temporarily available funds in bank accounts, banks simultaneously form their own resource base, which they use as a source of funds for borrowers in the form of short- and long-term bank loans. Considering this fact, banks perform an important function in the process of strengthening market relations in all sectors of the national economy. At the same time, banking institutions are direct participants in these relations, as their activities are aimed at making a profit and achieving the competitiveness of banking services in the capital and investment markets. The article characterizes the sources of financing for agricultural business participants in Cherkasy region and the loan portfolio of the banking sector of Ukraine. It is determined that the main sources of operating activities for agrarian business entities are their own funds and bank lending, and the specifics of credit relations of commercial banks with agrarian business entities are assessed. The priority challenges of the modern domestic credit policy are identified as access to bank lending and improvement of methods of credit market analysis. Attention is drawn to the imperfections of the modern national credit system and potential ways to solve them are proposed.

Keywords: bank lending, agricultural business, agricultural enterprises, credit policy, agricultural production.

Постановка проблеми. Аграрне виробництво традиційно є стратегічним сектором економіки держави для вирішення питань продовольчої безпеки. Однак, через свої особливості, воно потребує

постійного втручання та підтримки з боку зовнішніх джерел. Ця особливість пов'язана насамперед із сезонністю виробництва, залежністю від природно-кліматичних умов та виробничого циклу. Саме тому відповідна кредитна політика має важливе значення для ефективного функціонування фермерських та аграрних господарств. Одним із чинників, що уможливають безперервність сільськогосподарського виробництва, є банківське кредитування, яке є одним із джерел фінансової підтримки аграрного бізнесу. Враховуючи, що аграрний сектор є ринком з високим рівнем ризику, більшість комерційних банків неохоче кредитують аграрний сектор. Іншими словами, чим більший попит на кредити, тим обережнішими є банки. Багато банків кредитують лише кредитоспроможних клієнтів і відмовляються кредитувати новостворені сільськогосподарські підприємства, тим самим сповільнюючи розвиток цих підприємств. Тому в нинішніх умовах важливим є постійний моніторинг стану банківського кредитування аграрного сектору економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням аспектів банківського кредитування аграрних підприємств та сучасних кредитних відносин у цій галузі приділяється постійна увага як теоретиків, так і практиків. Серед таких робіт особливої уваги заслуговують праці таких вітчизняних вчених, як: Гудзь О. Є. [8], Дем'яненко М. Я. [1], Лагутін В. Д. [2], Демчишин М. Я., Вовчак О. Д., Гальків Л. І., [9], Аранчій В. І. [10], Малік М. Й. [11] та багато інших. Не зважаючи на велику кількість досліджень в цій області, постійні зміни регулятивної політики, динамічність економічних умов зумовлюють необхідність подальших досліджень та наукового пошуку шляхів подолання проблемних моментів.

Мета статті. Дослідження особливостей і стану банківського кредитування аграрного сектора економіки України та перспективи щодо подальшого його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення продовольчої безпеки в умовах жорсткої ринкової конкуренції є посилення державної підтримки і вдосконалення методів регулювання вітчизняного аграрного бізнесу. Пріоритетним напрямом державної підтримки аграріїв є забезпечення доступу до кредитних ресурсів в цілому і пільгового кредитування, зокрема. В той же час, як свідчить практика, існуючі кредитні механізми малоефективні для розвитку аграрної галузі, унеможливають безперервність процесу виробництва, який досягається за рахунок різних джерел фінансування операційної діяльності суб'єктів господарювання аграрної галузі всіх форм господарювання [1].

Безперервність процесу виробництва суб'єктів аграрного виробництва досягається за рахунок як власних, запозичених так і залучених джерел.

Нарощування аграрного виробництва, активізація процесів створення, їх

модернізації та розширення безпосередньо залежить від джерел фінансування операційної діяльності суб'єктів господарювання аграрного бізнесу, про що свідчать дані (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика джерел фінансування для суб'єктів аграрного бізнесу Черкаської області, за роками

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2021р.+,- 2017 р.
Власні кошти суб'єктів аграрного бізнесу	60,8	63,1	59,9	60,9	60,3	+2,5
Банківські кредити	19,5	17,9	17,7	18,9	18,8	-0,7
Лізинг	2,8	3,2	2,9	3,1	2,7	0,1
Факторинг	0,8	1,1	2,4	0,9	1,1	0,3
Кошти від випуску та розміщення корпоративних облігацій	0,8	0,7	0,9	0,6	0,7	-0,1
Кошти від випуску та розміщення акцій	1,1	1,2	1,3	0,8	1,2	0,1
Іноземні інвестиції	8,7	6,8	7,5	8,3	8,9	0,2
Субсидії	1,1	0,8	1,2	1,1	1,3	0,2
Бюджетне фінансування	4,4	5,2	6,2	5,4	5,0	1,5
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

Джерело: Розроблено авторами

Основними джерелами операційної діяльності для суб'єктів аграрного бізнесу є, поряд із власними коштами, банківські кредити. Сезонна особливість зумовлює потребу в позикових ресурсах для всіх категорій виробників, однак нині позиковий ринок в аграрному сегменті формують переважно суб'єкти аграрного бізнесу. Результати проведеного дослідження свідчать, що за досліджуваний період найбільша частка припадала на власні фінансові джерела від 63, % в 2018 р. і 60,3 % в 2021 р. і на банківські кредити від 19,5% в 2017 р. до 18,8 % в 2021 р. Банківські кредити є альтернативними власним джерелам фінансування операційної діяльності.

Уповільнений оборот оборотного капіталу в аграрного бізнесу обумовлений специфікою процесу відтворення, який тісно пов'язаний з природно-кліматичними процесами, оскільки використання біологічних активів як засобів виробництва, їх розвиток та відтворення відбуваються за біологічними законами природи, дію яких суттєво прискорити неможливо. Крім того, в процесі аграрного бізнесу використовують притаманний лише йому засіб виробництва – землю [2]. В умовах кліматичного поясу України, незалежно від розміру грошових вкладень, родючості землі та погодних умов, збирають лише один врожай на рік. Зазначені особливості є природними

передумовами низької оборотності оборотного капіталу і, відповідно, необхідності в подовжених строках його авансування.

Отже, об'єктивно тривалий період виробництва в аграрного бізнесу й уповільнений оборот авансованого капіталу зумовлюють потребу в залученні короткострокових кредитних ресурсів на строк, довший порівняно з іншими галузями народного господарства: 6-9 місяців для покриття тимчасових потреб у рослинництві й до півтора року – у тваринництві.

Залучення кредитних ресурсів аграріями здійснюється з метою покриття різниці між загальною потребою у фінансових ресурсах та їх фактичними обсягами [3]. Потреба в них зумовлена розривом в часі між витратами виробництва та надходженням виручки впродовж року внаслідок особливостей аграрного виробництва, зокрема його сезонності. Сільське господарство об'єктивно вважається кредитомісткою галуззю, тобто потребує значних обсягів кредитних вкладень. Ця особливість кредитного забезпечення галузі зумовлена, по-перше, специфікою сільськогосподарського виробництва. Для забезпечення неперервності поточного циклу виробництва необхідно нагромаджувати великі запаси матеріально-технічних ресурсів. Витрати на їх авансування характеризуються поступовим наростанням від початку виробничого періоду до його завершення й одночасним вивільненням коштів у кінці виробничого процесу, при одержанні готової продукції.

По-друге, кредитомісткість галузі сільського господарства зумовлена економічно-політичними чинниками. Зокрема, за роки реформ внаслідок макроекономічної дестабілізації (інфляція, диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію і спожиті матеріально-технічні ресурси промислового виробництва, криза не платежів) власні оборотні кошти суб'єктів аграрного бізнесу фактично були втрачені [4]. Відновити їх за рахунок залучення зовнішніх джерел фінансування сільськогосподарські товаровиробники були не в змозі, оскільки обсяги державного фінансування з року в рік зменшувалися і здійснювалися за залишковим принципом; кредити комерційних банків були недоступними до 2000 року через низьку кредитоспроможність та інші об'єктивні причини; для іноземних інвесторів економічне середовище збиткової галузі також інвестиційно не привабливе.

Банківське кредитування є найважливішим елементом вітчизняної фінансової системи та одним із пріоритетних каналів перерозподілу фінансових ресурсів національної економіки [5]. Доступність банківських кредитів для позичальників є одним із суттєвих чинників економічного зростання, сприяє нарощуванню економічного потенціалу, активізації процесів створення, модернізації та розширення підприємств. Збільшення обсягів банківського кредитування, є одним із найбільш актуальних і водночас складних питань.

Пріоритетним питанням сучасності вітчизняної кредитної політики є доступність до банківських кредитів вітчизняних господарюючих суб'єктів.. Доступність кредитів визначається не лише рівнем відсоткових ставок, а й широким спектром додаткових умов банківського кредитування таких, як: максимальні терміни та обсяги кредитів, вимоги до забезпечення, фінансового стану позичальників. Удосконалення методів аналізу кредитного ринку сприяє підвищенню ефективності грошово-кредитної політики НБУ [6].

За рахунок кредитів банків здійснюється своєчасне авансування оборотних активів у виробничий процес їх поповнення, оновлення та модернізація необоротних активів, розвиток первинної переробки сільгосппродукції. Частка кредитування аграрного сектору національної економіки є вагомою, що зумовлено роллю, яка відводиться аграрній галузі відповідно до проведеної в країні аграрної політики. Структура кредитних вкладень банків у сільське господарство представлено у (табл. 2)

Загалом, поточна ситуація банківської діяльності надалі характеризується невисокою активністю кредитних операцій. Оскільки кредитування є основною специфікою банківського сектора, то кредити надані клієнтам займають найбільшу частку у активах банків, частка яких станом на 01.01.2022 р. займала 79,9%.

Таблиця 2

Кредитний портфель банківського сектору України., млн. грн.

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення 2021 до 2016 р.
Активи	1254,4	1256,3	1338,3	1359,7	1493,3	238,9
Кредити надані клієнтам	965,10	1005,92	1036,75	1118,86	1033,4	68,3
Частка кредитів у активах, %	73,3	80,1	77,5	82,3	69,2	-4,1
Кредити, що надані суб'єктам господарювання	785,9	847,1	865,95	921,96	826,7	40,8
Частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, %	81,4	84,2	83,5	82,4	79,9	-1,5
Кредити, що надані фізичним особам	152,4	157,4	170,8	196,9	206,7	54,3
Частка кредитів, наданих фізичним особам, %	18,6	15,8	16,5	17,6	20,1	1,5

Джерело: Розроблено авторами [13]

Протягом 2019 року обсяг кредитного портфеля банківського сектору України порівняно з 2015 роком збільшився на 68,3 млрд. грн., що в основному

зумовлено конвертацією валютних кредитів у гривневі. Обсяг суми кредитів, наданих фізичним особам, протягом досліджуваного періоду збільшився на 54,3 млрд. грн. і становив 206,7 млрд. грн., а кредити, надані суб'єктам господарювання, за підсумком 2019 року збільшилися на 40,8 млрд. грн. і на початок 2021 року досягли значення у розмірі 826,7 млрд. грн.

Кредитна діяльність банківських установ поєднує такі основні елементи як спрямованість на отримання прибутку і мінімізації кредитних ризиків. Ефективне функціонування банківських установ пов'язане зі стабільним веденням кредитних операцій, а для цього необхідно вирішити деякі проблемні питання, зокрема вдосконалення законодавчої бази кредитування [7].

Банківське кредитування суб'єктів аграрного бізнесу має певну специфіку, зумовлену їх суб'єктним складом. Суб'єктами виступають, з одного боку, комерційний банк як кредитор, а з іншого – суб'єктами кредитних відносин є сільськогосподарське підприємство як позичальник. Відповідно до суб'єктного складу даний вид кредитних відносин має певні особливості, які вирізняють його з-поміж інших видів [5]. Специфіка кредитних відносин комерційних банків із суб'єктами аграрного бізнесу також об'єктивно сформована під впливом внутрішніх чинників, які визначають їх функціонування на мікроекономічному рівні, та зовнішніх чинників, що впливають на розвиток кредитних відносин у масштабах країни, тобто на макроекономічному рівні.

Також існує низка причин, пов'язаних із недосконалістю нинішньої кредитної системи, яка в період переходу до розвинутого ринкового господарства втратила частину тих позитивних рис, які вона мала при командно-адміністративній системі господарювання. При цьому нових у повному обсязі вона не набула, але зазнала значних і не завжди виправданих обмежень. Як наслідок, у кредитній системі не створено відповідного конкурентного середовища, що призвело до невиправдано високих відсоткових ставок і відірваності кредиторів від своїх клієнтів у сфері спільних інтересів.

Створюючи й оперуючи значною мірою фіктивним капіталом, по відношенню до виробничої сфери, банківська система займається перерозподілом створеної у виробництві новоствореної вартості [8]. Особливо це стосується аграрного сектору економіки, який не має такого фінансового посередника, який би враховував специфіку галузі. Обслуговують суб'єктів аграрного бізнесу комерційні банки, для яких всі галузі рівні. Тому високий розмір плати за кредит для суб'єктів аграрного бізнесу є стримуючим фактором економічного зростання [9].

Якщо в умовах зростаючого рівня інфляції висока плата за користування кредитом була якоюсь мірою виправдана, то в умовах стабільності грошової

системи висока плата за користування кредитом призводить до вилучення не тільки новоствореної вартості, але й оборотних коштів. Адже при 10-15%-ному рівні річної інфляції рівень облікової ставки НБУ дає можливість одержувати комерційним банкам не менше 30% прибутку [8, с. 91]. В результаті рівень прибутковості банківських операцій по відношенню до функціонуючого капіталу на порядок вищий, ніж у середньому по національній економіці при збитковості окремих виробничих галузей.

Сьогодні, обмежений перелік застави або її відсутність (рис. 2.1) перешкоджає інтенсивному використанню ресурсів кредитного ринку в аграрного бізнесу. Це зумовлено такими основними чинниками: залежністю кредитоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу від погодних умов і, як наслідок, не диверсифікованістю бізнесу; високою зношеністю основних засобів; високою ставкою за кредитом; значними додатковими витратами; необхідністю застави; проблематичністю в одержанні компенсації частини кредитної ставки з боку держави; слабкою або взагалі відсутньою кредитною історією тощо.

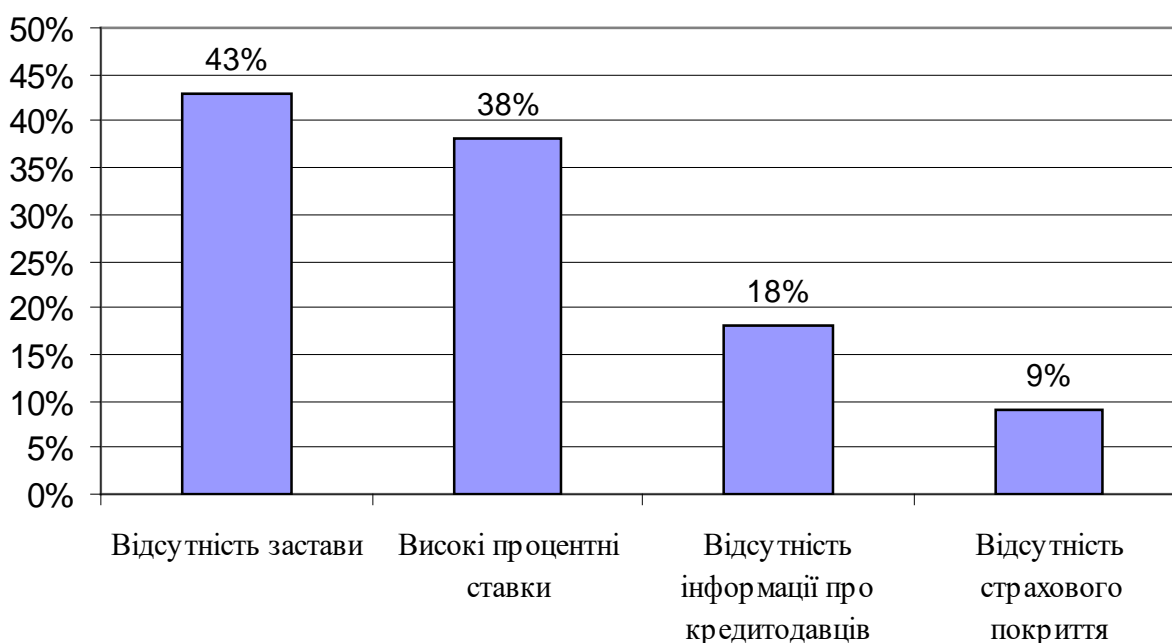

Рис.1. Структура перешкод отримання кредиту для суб'єктів аграрного бізнесу

Джерело: Розроблено авторами [9, с.143]

Основними перешкодами, що кардинально впливають на успіх в отриманні кредитних ресурсів, є високі відсоткові ставки й обмежений перелік застави, що дає підстави для висновку про недостатню ефективність дії

механізму пільгового кредитування та необхідність введення механізму іпотечного кредитування із заставою сільськогосподарських земель або пошуку альтернативних ринково-фінансових важелів послаблення дії цих чинників. Отже, можна стверджувати, що землі сільськогосподарського призначення могли б стати досить привабливою заставою. Важко переоцінити велике значення потенціалу землі як об'єкта застави і механізму іпотечного кредитування, який гарантуватиме:

Аграрний бізнес потребує встановлення невисокого розміру плати за користування кредитними ресурсами. Така об'єктивна вимога спричинена низькою прибутковістю сільськогосподарського виробництва, порівняно з іншими галузями національної економіки. Низька норма прибутку аграріїв має об'єктивну природу, а також визначена економічно-політичними чинниками розвитку галузі у вітчизняних умовах.

Необхідність врахування при організації кредитного забезпечення аграрного сектору об'єктивних вимог галузі вимагає застосування пільгового режиму кредитування. З 2000 р. кредитування вітчизняних аграріїв здійснюється внаслідок поєднання загальноприйнятого порядку надання кредитів із спеціальним режимом кредитування. Відповідно до Закону України "Про стимулювання розвитку сільського господарства" режим спеціального кредитування передбачає за рахунок Державного бюджету України компенсацію ставки за кредитами в розмірі не менше 50 відсотків облікової ставки, встановленої Національним банком України [3].

Розвиток ринку кредитних ресурсів для суб'єктів аграрного бізнесу залежить від рівня державного втручання у процеси їх кредитування комерційними банками. Результати кредитування суб'єктів аграрного бізнесу свідчать, що здебільшого відстежується постійне вдосконалення кредитних відносин та одночасне підвищення економічної їх ефективності. Запровадження механізму пільгового кредитування, який передбачав часткову компенсацію відсоткової ставки за кредит, сприяло поживавленню як кредитного ринку, так і аграрного виробництва в цілому [10].

Цей захід мав переваги і для кредитора, і для позичальників, оскільки сприяв відродженню системи грошового кредитування та розрахунків, а також гарантував кредиторам повернення принаймні частини відсоткової ставки, а для позичальників зменшував вартість кредиту.

Досвід, механізм пільгового кредитування є тимчасовим заходом. Академік М. Дем'яненко справедливо зазначив, що: "...У багатьох економістів (особливо на урядовому рівні) така ситуація породила "ейфорію" щодо проблеми кредитування. Багато хто (особливо з тих, хто не займається цим питанням системно) вважають її практично вирішеною. Звичайно, така позиція не відображає реального стану речей з кредитуванням сільського

господарства. Справа в тому, що вжиті Урядом заходи в цьому напрямі тільки поліпшили ситуацію на кредитному ринку, але далеко не вирішили проблему. З огляду на це, слід вважати, що зроблено хоч і важливий, але тільки перший крок на шляху розв'язання проблеми забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу кредитними ресурсами..." [6].

До особливостей кредитування слід віднести запропоновані конкретні засади відбору суб'єктів аграрного бізнесу. Переваги надавалися тим підприємствам, які дотримувалися певних умов, а саме: укладали найвигідніші угоди з найменшою відсотковою платою за кредит, не мали заборгованості з виплати заробітної плати перед державою та Пенсійним фондом, залучали кредити на короткий термін (до 6 міс.) і страхували врожай сільськогосподарських культур від стихії тощо. Для інших підприємств АПК кредити видавалися тільки на закупівлю сільськогосподарської продукції безпосередньо у її товаровиробників. Такий підхід сприяв ефективному використанню коштів і безпосередній підтримці товаровиробників.

Аналіз застосування механізму пільгового кредитування протягом чотирьох років дає підстави зробити висновок про те, що фактично було відновлено дію фінансово-кредитного механізму з метою задоволення потреби в обігових коштах суб'єктів аграрного бізнесу, а це, у свою чергу, сприяло відмові від схем товарного кредитування і прямої бюджетної підтримки галузі [7, с. 52].

Низька ефективність сільськогосподарського виробництва призвела до того, що за останні роки рівень платоспроможності (покриття термінових зобов'язань суб'єктів аграрного бізнесу ліквідними активами) знизився більш як у 120 разів [8, с. 90]. При цьому в багатьох областях цей показник досяг критичного рівня, а в трьох – Донецькій, Луганській та Херсонській – не вистачає ліквідних активів для покриття термінових зобов'язань. По суті більшість суб'єктів аграрного бізнесу цих областей є банкрутами.

З іншого боку, майно суб'єктів аграрного бізнесу не може бути надійним забезпеченням кредитів. По-перше, воно дуже низько ліквідне, бо має значну частку фізичного і морального зносу. По-друге, банкам важко знайти покупця на заставлене майно у разі неповернення одержаних позичальниками кредитів. Тобто відсутність ліквідної застави, нерозвиненість ринку застави та системи страхового захисту фінансових операцій взагалі і кредитних зокрема стримують розвиток банківського кредитування аграрної галузі.

- іпотечному заставодержателю в разі невиконання забезпеченого іпотекою зобов'язання одержання задоволення з вартості заставленої земельної ділянки;

- розроблення заходів щодо захисту прав заставодавців; використання іпотеки для забезпечення зобов'язань за договорами купівлі-продажу земельних ділянок;

- удосконалення нормативно-правової бази іпотеки землі;
- проведення експериментів з кредитування під заставу землі;
- підготовку та перепідготовку спеціалістів з іпотечного кредитування.

Застосування Національним банком України відповідної грошово-кредитної політики створило в системі відтворення монопольну сферу діяльності, закріпленої за комерційними банками. Крім облікової ставки, рівень якої спонукає комерційні банки до підвищення плати за кредити, цьому сприяє також практика встановлення високої ставки резервування й обмеження права здійснювати кредитні операції небанківськими структурами. Проте, з урахуванням фінансового стану підприємств, банківська система майже не займається кредитним обслуговуванням аграрного сектору.

Зволікання з вирішенням питань фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу об'єктивно веде до занепаду галузі, переходу до примітивних і вкрай непродуктивних технологій, втрати конкурентоспроможності вітчизняної продукції, створенню напруги в питанні продовольчої безпеки держави, поглиблення соціальних проблем села.

Досвід показав ефективність застосування пільгового кредитування, але проблема підвищення економічної ефективності сільського господарства за рахунок здешевлення кредитів залишається не вирішеною. Незважаючи на заходи Національного банку України щодо зниження облікової ставки, комерційні банки суттєво не знизили середній рівень процентних ставок. Національний банк України здійснював значний вплив на банківську систему у цей період. Починаючи з 2001 р. спостерігалася тенденція до збільшення різниці між рівнями зниження облікової ставки НБУ і середньою ставкою комерційних банків для суб'єктів аграрного бізнесу. Це свідчило про певне вичерпання резерву впливу адміністративних заходів на кредитне ринкове середовище і зумовлювало застосування альтернативних допоміжних заходів щодо стимулювання банкірів зменшити процентні ставки.

На теперішній час він дуже високий і не відповідає реальній ситуації на фінансовому ринку України.

Це змусило Уряд у двомісячний термін розрахуватися з комерційними банками за борги і розробити механізм компенсації ставки за кредитами, що надаються комерційними банками сільськогосподарським товаровиробникам, у разі якщо розмір кредитної ставки не перевищував подвійної облікової ставки Національного банку України на день укладення кредитної угоди незалежно від строку дії такої угоди. [10]

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що функціонування системи фінансово-кредитної підтримки суб'єктів аграрного бізнесу супроводжувалося (і часто супроводжується тепер) умовами й вимогами, які не завжди адекватні об'єктивним обставинам та особливостям здійснюваних трансформаційних процесів.

Більше того, основним напрямом удосконалення кредитно-фінансового забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу залишається розвиток переважно банківського кредитування, що суттєво звужує можливості функціонування диверсифікованого механізму кредитного забезпечення аграрної сфери.

Основні причини недостатнього фінансового забезпечення товаровиробників АПК пояснюються рядом обставин. По-перше, неможливістю відшкодування понесених витрат через:

- відсутність паритету цін між продукцією АПК та матеріально-технічними ресурсами, які надходять в аграрну сферу від підприємств інших галузей народного господарства (промисловості, будівництва, транспорту, зв'язку тощо);

- низьку купівельну спроможність населення, яка ставить верхню межу для підвищення цін на продукцію АПК.

По-друге, високий рівень виробничих витрат, які виникають через:

- технічну і технологічну відсталість, які ведуть до високого рівня виробничих витрат, покрити які не може платоспроможний попит;
- зниження обсягів виробництва внаслідок його збитковості та нестачі обігових коштів.

По-третє, висока частка витрат у ціні реалізації товарів внаслідок діяльності великої кількості комерційних, у тому числі і фінансових посередників [11, с. 93]. Встановлюючи високу ціну на свої послуги, яка зростає через високу вартість кредитних послуг банків, посередники вилучають велику частку новоствореної вартості у виробництві та значно збільшують ціну реалізації товарів, чим підвищують невідповідність між платоспроможним попитом і пропозицією, порушуючи тим самим нормальні умови реалізації створеної вартості.

Через недоліки в чинній законодавчо-нормативній базі, яка не враховує специфіки сільськогосподарського виробництва й міжгалузевих відносин, взаємовідносинах з державою, податковою та кредитною системами; відбувається стримування розвитку фінансової інфраструктури й деяких видів фінансових відносин відповідно до потреб розвинутого ринкового господарства; не забезпечується повноцінної реструктуризації фінансової, виробничої та соціальної сфер АПК

Література:

1. Дем'яненко М. Кредитна політика держави щодо аграрного сектора економіки в ринкових умовах // Економіка України. – 2002. – №1. – С. 51-59.
2. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: Навч. посіб. – К.: Знання, 2000. – 216 с.
3. Закон України “Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років” від 18.01.2001 № 2238-III.

4. Чапко І. Розвиток кредитного ринку на селі // Проект “Аграрного маркетингу”. – За підтримки агентства США з міжнародного розвитку (USAID). – К., 2004. – №6. – 17 с.
5. Отримання кредиту для невеликих господарств // Агро огляд. – 2003. – №10 (25). – С. 29-32.
6. Бечко П.К., Бондаренко Н.В., Власюк С.А. Комплексна оцінка діяльності комерційних банків України. Збірник наукових праць УНУС. Економіка. Випуск 101. Частина 2. 2022. С. 30-37. DOI: 10.32782/2415-8240-2022-101-2-30-37
7. Лупенко Ю. О. Банківське кредитування аграрного сектора економіки. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2019. № 16. С. 196–207.
8. Гудзь О. Є. Фінансова діагностика в сільськогосподарських підприємствах. Облік і фінанси АПК. 2008. № 1. С. 28–33.
9. Вовчак О. Д., Гальків Л. І., Демчишин М. Я. Стан і проблеми розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств України. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. Вип. 3 (26). С. 30–37. <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v3i26.143846>
10. Аранчій В. І. Особливості банківського кредитування аграрних товаровиробників в сучасних умовах. Вісник НБУ. 2011. № 2. С. 10–14.
11. Малік М. Й. Фінансово-кредитний механізм у розвитку аграрного підприємництва. Фінанси України. 2004. № 5. С. 47–53.
12. Національний Банк України. Офіційний сайт. Режим доступу <https://bank.gov.ua/ua/>

References:

1. Demianenko M. (2002). Kredytна polityka derzhavy shchodo ahrarnoho sektora ekonomiky v rynkovykh umovakh [State credit policy towards the agricultural sector of the economy in market conditions]. *Ekonomika Ukrainy*.
2. Lahutin V.D. (2000). Kredytuvannia: teoriia i praktyka [Crediting: theory and practice]. *Znannia*.
3. Zakon Ukrainy “Pro stymuliuвання rozvytku silskoho hospodarstva na period 2001-2004 rokiv” [Law of Ukraine "On Stimulation of Agricultural Development for the Period 2001-2004"]. 18.01.2001 № 2238-III.
4. Chapko I. (2004). Rozvytok kredytnoho rynku na seli [Development of the credit market in rural areas]. Projekt “Ahrarnoho marketynhu”. Za pidtrymky ahentstva USA z mizhnarodnoho rozvytku (USAID).
5. Otrymannia kredytu dlia nevelykykh hospodarstv [Obtaining a loan for small farms] (2003). *Ahroohliad*.
6. Becho P.K., Bondarenko N.V., Vlasiuk S.A. (2022). Kompleksna otsinka diialnosti komertsiiynykh bankiv Ukrainy [Comprehensive assessment of commercial banks in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats UNUS. Ekonomika. Vypusk 101. Chastyna 2*
7. Lupenko Y. O. (2019). Bankivske kredytuvannia ahrarnoho sektora ekonomiky [Bank lending to the agricultural sector of the economy]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI»*
8. Hudz O. Ye. (2008). Finansova diahnostyka v silskohospodarskykh pidpryiemstvakh [Financial diagnostics in agricultural enterprises]. *Oblik i finansy APK*
9. Vovchak O. D., Halkiv L. I., Demchyshyn M. Ya. (2018). Stan i problemy rozvytku bankivskoho kredytuvannia silskohospodarskykh pidpryiemstv Ukrainy [The state and problems of development of bank lending to agricultural enterprises in Ukraine]. *Finansovo-kredytна diialnist: problemy teorii ta praktyky*. 3(26). <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v3i26.143846>

10. Aranchii V. I. (2011). Osoblyvosti bankivskoho kredytuvannia ahrarnykh tovarovyrobnykiv v suchasnykh umovakh [Features of bank lending to agricultural producers in modern conditions]. Visnyk NBU.

11. Malik M. Y. Finansovo-kredytnyi mekhanizm u rozvytku ahrarnoho pidpriemnytstva [Financial and Credit Mechanism in the Development of Agricultural Entrepreneurship]. Finansy Ukrainy.

12. National Bank of Ukraine. Official website. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/>